

Prof. dr hab. Michał Lis

Anna Jedynak

Sprawozdanie z przebiegu konferencji pt. *Wieś śląska – zderzenie kultur* ze
szczególnym naciskiem na realizację założonych celów

1. Informacje wstępne

Zgodnie z przyjętym planem, 4.12.2013r. w Państwowym Instytucie Naukowym – Instytucie Śląskim w Opolu odbyła się konferencja naukowa *Wieś śląska – zderzenie kultur* zorganizowana przez Zakład Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych oraz Stowarzyszenie Instytut Śląski przy finansowym wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Konferencja wieńczy roczną współpracę z zainteresowanymi problematyką pracownikami naukowymi ośrodków krajowych (Opole, Poznań, Katowice) oraz zagranicznych (Lipsk, Opawa). Obrady zgromadziły ok. 40 uczestników, w tym referentów i zaproszonych gości.

2. Cel konferencji

Głównym celem spotkania było interdyscyplinarne przedstawienie tytułowego problemu badawczego. Wieś śląska, jako obszar historycznej ciągłości osadniczej sięgającej VI/ VII w.n.e. zachowała swój etniczno-kulturowy charakter, wyrażany przede wszystkim ciągłością języka mieszkańców, uwzględniając ewolucję cywilizacyjną tej części Europy, co w długim okresie dokumentuje onomastyka i gwary, a w dobie kultury chrześcijańskiej – m.in. dostosowane do wymogów religijnych zwyczaje i obyczaje. O tym czym zaowocowało zetknięcie się tej kultury najpierw z warunkami, jakie niesło od połowy XVIII w. pruskie panowanie, następnie polityka doby Bismarcka, nowy porządek stworzony przez pokój wersalski po I wojnie światowej – z formalną ochroną mniejszości narodowych, a następnie polityka mająca na celu podporządkowania się wymogom państw totalitarnych (nazizm, komunizm), wreszcie przyniesioną wydarzeniami „Jesieni Ludów” 1989 roku demokratycznymi przemianami, interesują się zarówno badacze kultury, językoznawcy – ale także socjologowie, historycy.

Przyjmując definicję kultury rozumianej jako „swoistym porządku ludzkiego życia, na jego sposobie określonym bezpośrednio, nie na drodze genetycznej, ale ukształtowanym w drodze historycznych doświadczeń ludzkich grup. Jest to więc ład ludzkich działań zbiorowych, różny jednak w różnych społecznościach o odmiennym historycznym doświadczeniu” (A. Kłoskowska), zespół pracowników PIN-Institutu Śląskiego we współpracy z pracownikami ośrodków naukowych (Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) oraz Czech i Niemiec, postanowił poddać naukowej analizie stan aktualny, przejawiający się choćby w preferencjach wyborczych mieszkańców obszarów jednorodnych i mieszanych etnicznie oraz kulturowo. Służyć temu miała inwentaryzacja stanu badań, które stały się podstawą obrad, podczas których uczestnicy zaprezentowali wyniki swoich badań i przemyśleń dotyczących najpierw wpływu osadników z zachodu (przede wszystkim Niemców) oraz po II wojnie światowej z obszaru przedwojennej Polski. Także roli polityki państwowej na przemiany powodowane np. przymusem szkolnym czy naciskami administracyjnymi (np. onomastyka) i ekonomicznymi. Na tym tle ukazane zostały konkretne zagadnienia wielokulturowości, ilustrujące dynamikę zmian językowych, nazewnictwa, wreszcie preferencji wyborczych itp.

Współpracujący z Instytutem pracownicy naukowcy z Czech i Niemiec uzupełnili obraz o treści i refleksje dotyczące wsi na obszarach przygranicznych.

3.Opis przebiegu obrad

Otwarcie konferencji nastąpiło o godz. 9:30. Gości przywitała dyrektor PIN – Instytutu Śląskiego w Opolu dr inż. Katarzyna Widera. Następnie głos zabrał prowadzący obrady prof. dr hab. Michał Lis. Prelegent ze swojego opracowania wprowadzającego w problematykę konferencji wy dobył jedynie definicje podstawowych elementów debaty – kultury i wsi. Obrady podzielono na 3 bloki tematyczne, odpowiednio: językoznawczy, historyczny oraz kulturoznawczy. W ramach I sesji wystąpienia wygłosili lingwiści koncentrujący swoje zainteresowania na kwestiach historii języka, dialektologii i onomastyki. W otwierającym tę część konferencji referacie **prof. Bogusława Wyderki** przedstawił zmiany językowe na Śląsku. Podczas wykładu zaprezentowana została dynamika zmienności językowej w różnych okresach historycznych i konsekwencje tego zjawiska oraz problem tzw. emancypacji dialektów. Wystąpienie **prof. Jerzego Sierociuka** dotyczyło dwóch

miejsowości – śląskich Siołkowic oraz wielkopolskiego Bukowca Górnego. Obie były w przeszłości poddawane były presji urzędowej języka i kultury niemieckiej. Społeczności tych wsi były w przedmiotem zainteresowania badaczy kultury i języka. Treść powstałych publikacji poświęconych tym miejscowościom może stanowić asumpt do podejmowania studiów z zakresu etnokultury. **Prof. Stanisława Sochacka** skoncentrowała swoją uwagę na nazewnictwie Żydów śląskich w kontekście językowego świadectwa mieszania się kultur i obyczajowości. Omówiona onomastyka Żydów białskich dała wyobrażenie o znaczeniu i pochodzeniu nazw osobowych, a także o motywach ich powstawania. W referacie autorstwa **dr Inge Bily** zaakcentowano znaczenie recepcji i rozpowszechnienia prawa saksońsko-magdeburgskiego w Europie Środkowo-Wschodniej oraz jego wpływ na język. Materiał, na którym oparto niniejsze rozważania został wyekscerpowany podczas badań prowadzonych w ramach projektu pt. „Prawo magdeburgsko-saksońskie ogniwem łączącym porządki prawne w Europie Środkowo-Wschodniej” realizowanego w Saksońskiej Akademii Nauk w Lipsku z udziałem autorki niniejszego wystąpienia. Z uwagi na przeładowanie programu, referat przygotowany przez dr Monikę Choroś i mgr Łucję Jarczak zostanie – zgodnie z planem – włączony do publikacji pokonferencyjnej.

W części II podjęto zagadnienia orientacji narodowej, elementów kultury ludowej w miastach oraz preferencji politycznych ludności. Debatę rozpoczęli **prof. prof. Marie i Dan Gawreccy**, którzy położyli nacisk na różnice i kontrowersje wokół orientacji narodowej i politycznej w miastach i wsiach Śląska Opawskiego i Cieszyńskiego w latach 1848-1918. **Dr Bernard Linek** skoncentrował swoją uwagę na przedstawieniu elementów kultury ludowej w miastach Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego na przełomie XIX i XX w. Następnie zanalizował formy kontaktów pomiędzy społecznościami osad wiejskich a industrialnymi oraz elementy kultury ludowej przetransponowane do GOP-u przez migrantów z obszarów wiejskich rejencji opolskiej. **Prof. Michał Lis** przedstawił preferencje polityczne ludności wiejskiej Śląska Opolskiego na przykładzie wyników wyborów prezydenckich z lat 1995-2010. Ograniczenie analizy tylko do tych wyborów wynika ze specyfiki rejonu, w którym w pięciu powiatach kandydatów na swoje listy wskazuje ponadpartyjna mniejszość niemiecka. Tylko w wyborach prezydenckich faktycznie obywatele regionu mają szansę na wybór któregoś z ofert programowych prezentowanych przez partie polityczne i organizacje społeczne.

Blok III poświęcono zagadnieniom kulturoznawczym. **Prof. Teresa Smolińska** przedstawiła wpływ kultury popularnej na tradycyjną obrzędowość wsi śląskiej. Jak udowodniła w swym wykładzie referentka, wpływy kultury popularnej prowadzą do desemiotyzacji, dominacji estetyki, degradacji pierwotnej symboliki, a więc tym samym do unifikacji i banalizacji rodzimych zjawisk kulturowych. **Prof. Krystyna Kossakowska – Jarosz** zaprezentowała motyw wsi opolskiej w poezji Jana Goczoła w perspektywie zderzeń kulturowych. Zestawiając swojską wiejskość z przestrzenią miasta kolonizowanego, odkrywa poeta istotę śląskości i ocenia obecny stan kultury w ziemi rodzinnej. **Dr Franciszek Jonderko** omówił następstwa zetknięcia się po 1945 roku na Śląsku Opolskim ludności napływowej z rodzimą. Prelegent przedstawił okoliczności, które determinowały losy reprezentantów obu grup. **Dr Justyna Kubik** przedstawiła problem budowania marki we współczesnych społecznościach lokalnych na podstawie opisując działalność kół mniejszości niemieckiej we wsiach powiatu strzeleckiego. Jak pokazała referentka, aktywność kół daje ich liderom okazję do wykazania się wśród lokalnej społeczności i zyskiwania jej poparcia w wyborach.

4. Efekty

Zaprezentowano przyjęty obszar naukowego oglądu i analizy jako interesujący z punktu widzenia wielu dyscyplin nauk o społeczeństwie – od historii i kulturoznawstwa poczynając, na językoznawstwie kończąc. Referaty będące efektem rocznych badań zostaną opublikowane w postaci zbioru o charakterze monograficznym. W tym celu przygotowany zostanie odpowiedni wniosek formalny lub numer monograficzny półrocznika *Studia Śląskie*.